Л. М. Боханка

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Планы-канспекты ўрокаў

3 клас

I паўгоддзе

Дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі

Мазыр
«Выснова»
2022

Прадмова

Прапанаваныя ў метадычным дапаможніку планы-канспекты ўрокаў складзены згодна з дзеючымі вучэбнымі праграмамі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.

Мэта дапаможніка — палегчыць падрыхтоўку настаўніка да ўрока ў адпаведнасці з сучаснымі патрабаваннямі да арганізацыі адукацыйнага працэсу па беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Размеркаванне вучэбнага матэрыялу адпавядае зместу падручніка: Свірыдзенка В. І. Беларуская мова : вучэбны дапаможнік для 3 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання / В. І. Свірыдзенка. — Мінск : Нацыянальны інстытут адукацыі, 2017.

Аўтар ужывае заданні, якія стымулююць пазнавальную актыўнасць вучняў, патрабуюць самастойнага пошуку інфармацыі, яе выкарыстання для выканання вучэбных і практычных задач. Таксама прапануюцца практыкаванні на ўзбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых нормаў і правілаў правапісу, развіццё творчых здольнасцей пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў.

Змест працы па каліграфіі звязваецца з фанетычным, лексічным, граматычным матэрыялам.

Безумоўна, матэрыял неабходна выкарыстоўваць творча, улічваючы псіхалагічныя асаблівасці вучняў, а таксама іх здольнасць успрымаць вучэбны матэрыял.

Урок 1

Паўтарэнне: гукі і літары

Мэта: паўтарэнне і замацаванне ведаў пра гукі мовы, алфавіт.

Задачы:

- арганізаваць дзейнасць па актуалізацыі ведаў вучняў пра гукі мовы, іх абазначэнне на пісьме літарамі;
- адпрацоўваць уменні адрозніваць галосныя і зычныя гукі, націскныя і ненаціскныя галосныя, цвёрдыя і мяккія зычныя;
- выпрацоўваць вымаўленчыя навыкі, развіваць звязнае маўленне;
- выхоўваць цікавасць да вучобы, павагу да разумных людзей.

Абсталяванне: падручнік (частка 1); карткі “Г..Л..СН..”, “З..ЧН..”; малюнкі ці сапраўдныя рэчы: партфель, пенал, папка для сшыткаў, фламастар; схемы-апоры па беларускай мове.

Ход урока

I. Арганізацыйны этап.

Вучні чытаюць вершаваныя радкі з дошкі:

Бывай, гаманлівае звонкае лета!
Нясём мы ў класы вясёлкі букетаў,
Мы бор абуджалі гамонкай вясёлай.
Бывай, лета звонкае! Крочым у школу.

С. Грахоўскі [8]

— Я віншую вас з пачаткам навучальнага года.

2. Актуалізацыя ведаў і ўменняў вучняў.

2.1. Чыстапісанне.

— Разгледзьце малюнкі (прадметы), назавіце рэчы, вызначце, які гук паўтараецца ў кожнай назве.

(Вучні разглядаюць малюнкі (прадметы) і называюць: партфель, пенал, папка для сшыткаў, фламастар. На дошцы з’яўляюцца дэфармаваныя запісы: *п..ртф..ль, п..н..л, п..пк.. дл.. сш..тк..ў, фл..м..ст..р*. Вызначаюць, што паўтараецца гук [*а*].)

— Які гэты гук: галосны ці зычны?

Гук [*а*] абазначаюць на пісьме літары *А, а*. Гэтыя літары мы запішам у сшытках, а таксама склады і словы з імі:

Гульнявы прыём “Сям’я і сябры”.

— Кожная літара складаецца з элементаў. Таму **на першым радку чыстапісання** ідзе “нараджэнне літар”.

На другім радку літары знаёмяцца і вучацца правільна падаваць ручкі адна адной, каб не разгубіць элементы літар і не прысвоіць чужыя. Таму спачатку стаіць літара, якая вывучаецца першай, а затым яны мяняюцца месцамі. Існуе таксама літара ў абводцы, — яна адпраўляецца ў Інтэрнэт.

На трэцім радку запісваюцца словы з выкарыстаннем прыёму “Нараджэнне слова”. Пасля запісу слоў ставіцца націск, над ім запісваецца, які па ліку націскны склад. Вертыкальнай лініяй словы дзеляцца на склады, а дугой знізу — для пераносу. Вусна складаюцца з гэтымі словамі словазлучэнні або сказы.

ооо ііі ааа /// lll А А А Аа Аа Аа

ал ам Ав ае Аз ах Ан ар @@ *ма па*

партфель рукзак ранец

— Што агульнага ў гэтых словах? (Блізкія па сэнсе.)

Знайдзіце слоўнікавае слова. *(Ру<u>к</u>зак.)*

Якую літару трэба запомніць пры напісанні гэтага слова? Які гук яна абазначае?

Успомнім назвы школьных прылад па схеме [23, Л. 16]:

школа
настаўнік
вучань
вучаніца
вучыцца
клас
дошка
расклад урокаў
ранішнік
свята
спартландыя
бацькоўскі сход

дзённік
сшытак
падручнік
пенал
аловак
ручка
стрыжань
гумка
фарбы
пэндзаль
нажніцы
рукзак

2.2. Хвілінка адкрыццяў.

— Якія бываюць гукі мовы?

Вось для вас падказка: карткі-памяткі пра гукі мовы. Толькі з імі адбылася непрыемнасць — некаторыя літары згубіліся. Устаўце патрэбныя літары, і вы даведаецеся, якія ж бываюць гукі.

Г..Л..СН..   З..ЧН..

Чым адрозніваюцца галосныя і зычныя гукі?

Як падзяляюцца галосныя і зычныя гукі? Успомніць гэта нам дапаможа наш падручнік. (Вучні працуюць са схемай на с. 3 падручніка.)

3. Прымяненне ведаў і ўменняў у практычнай дзейнасці.

Паведамленне тэмы і мэт урока.

3.1. Работа па падручніку с. 3, практ. 1.

— У якіх выпадках у словах можа быць літар больш, чым гукаў?

3.2. Работа па падручніку с. 5, практ. 5.

Праверка.

Фізкультхвілінка.

— Як называецца такая гульня, у якой удзельнікі хаваюцца, а хтосьці шукае? (Хованкі.) Я прапаную вам пагуляць у новыя хованкі. Вядучы павінен будзе вызначыць, хто з вучняў памяняўся месцамі.

(З дапамогай лічылкі (практ. 5) выбіраецца вядучы, які на нейкі момант выходзіць з памяшкання або заплюшчвае вочы. Настаўнік знакамі прапануе некалькім вучням памяняцца месцамі. Вядучы павінен іх вызначыць. Гульня праводзіцца некалькі разоў.)

4. Сістэматызацыя і абагульненне ведаў.

4.1. Работа па падручніку с. 4, практ. 2, 3.

Узгадваецца правіла напісання вялікай літары.

4.2. Моўная хвілінка.

Дзеці чытаюць верш, запісаны на дошцы:

Мая ***Айчына*** *— поле, нівы,*
Над ***Нёманам*** *зялёны гай,*
Прыгожы ***Брэст*** *і* ***Мінск*** *шумлівы —*
Уся ***Беларусь*** *ад краю ў край.*

Ул. Дубоўка [19]

— Што абазначаюць выдзеленыя словы?

Фізкультхвілінка.

Прыплылі хмары дажджавыя —
Лі, дожджык, лі!
Дажджынкі скачуць, як жывыя, —
Пі, жыта, пі!
І жыта, схіліўшыся
Да зямлі зялёнай,
П'е, п'е, п'е.
А дожджык, цёплы і вясёлы
Лье, лье, лье.

М. Пазнякоў [13]

7.2. Работа па падручніку с. 17, практ. 30.

Самаправерка.

8. Тэматычны тэст "Паўтарэнне".

Варыянт 1	*Варыянт 2*
1. Змяніце словы па ўзоры і запішыце іх. [*д*]–[*дз*'] (*горад – у горадзе*); [*т*]–[*ц*'] (*пошта – на пошце*)	
гняздо – ... *прырода – ...* *газета – ...* *куст – ...*	*сад – ...* *вада – ...* *жыта – ...* *балота – ...*
2. Успомніце правапіс *о, э–а, е, ё–я* і ўстаўце прапушчаныя літары.	
ногі – н..га *цэны – ц..на* *дзень – дз..нёк* *мётлы – м..тла* *пчолы – пч..ла* *лес – л..сок* *стрэхі – стр..ха*	*горка – г..ра* *стрэлы – стр..ла* *звер – зв..рок* *сцены – сц..на* *сосны – с..сна* *гнёзды – гн..здо* *рэкі – р..ка*
3. Запісаць тры словы з падоўжанымі зычнымі.	
4. Успомніце пастаноўку апострафа і раздзяляльнага *ь*. Запішыце словы ў два слупкі.	
Вераб..і, пад..езд, л..ецца, Ул..яна, сям..я, паштал..ён, пер..е, вал..ер.	*Камп..ютар, надвор..е, міл..ён, сур..ёзны, павіл..ён, батал..ён, Дар..я, Іл..я.*

5. Прачытайце сказы. Устаўце патрэбныя літары: *у* ці *ў*.	
Летам Сяргейка адпачыва(у, ў) (у, ў) бабулі (у, ў) вёсцы Д(у, ў)бро(у, ў)на.	*Дзяд(у, ў)ля Ягоркі жыве (у, ў) вёсцы Лясная, што (у, ў) Брэсцкай вобласці.*

9. Развіццё вуснага маўлення.

Работа па падручніку с. 17, практ. 29, вусна.

Работа ў парах.

10. Інструктаж па выкананні дамашняга задання.

Работа па падручніку с. 18, практ. 31.

— Прачытайце словы з прапушчанымі літарамі. Якую літару або знак вы будзеце ўстаўляць? Чаму?

11. Падвядзенне вынікаў.

— Як вымаўляюцца і перадаюцца на пісьме падоўжаныя зычныя?

Як пераносіць словы з падоўжанымі зычнымі і раздзяляльнымі знакамі?

12. Рэфлексія.

— Пакажыце, які ў вас зараз настрой. (Вучні падымаюць сонейка ці хмарку.)

Урок 6

Прыметы тэксту

Мэта: фарміраванне ведаў пра тэкст шляхам усведамлення яго прымет.

Задачы:

- арганізаваць дзейнасць па актуалізацыі ведаў вучняў пра тэкст, яго асноўныя прыметы (тэма, асноўная думка, загаловак);
- прыгадаць ролю загалоўка ў тэксце;
- ствараць умовы, неабходныя для развіцця ўменняў вызначаць тэму і асноўную думку тэксту, падбіраць загаловак да тэксту, прагназаваць змест тэксту па загалоўку;
- садзейнічаць развіццю інтанацыйных навыкаў, узбагачэнню слоўнікавага запасу вучняў, развіццю вуснага звязнага маўлення;
- выхоўваць любоў да Радзімы.

Абсталяванне: падручнік (частка 1), карткі з заданнямі, схемы-апоры па беларускай мове.

Ход урока

1. Арганізацыйны момант.

— Паглядзім адзін на аднаго, возьмемся за рукі, усміхнёмся, пажадаем добрага настрою і плённай працы.

Паўтарыце з рознай інтанацыяй наступныя сказы.

Ціха: “Хораша вучыцца разам.”

З пытальнай інтанацыяй: “Ці хораша вучыцца разам?”

Гучна: “Як хораша вучыцца разам!”

2. Праверка дамашняга задання.

— Прачытайце, растлумачце, якую літару або знак вы ўставілі.

3. Мэтаматывацыйны этап.

Гульня “Літара збегла”.

— Каб даведацца пра тэму сённяшняга ўрока, устаўце ў словы, запісаныя на дошцы, літары і складзіце з іх новае слова: *свя..а, Р..спубліка, жаўру.., Белару..ь, кве..кі. (ТЭКСТ.)*

(На дошцы можна размясціць схему-апору [23, Л. 3]).

беларуская мова

беларусы

беларусачка

беларус

беларуска

бусел

Рэспубліка Беларусь

— Задача, якую мы павінны вырашыць за ўрок — успомніць і паўтарыць, што ж такое *тэкст*. А яшчэ якія задачы вы можаце назваць?

4. Актуалізацыя ведаў і ўменняў вучняў.

4.1. Чыстапісанне.

— Паслухайце верш, вызначце, словы з якім гукам часта сустракаюцца ў ім, і здагадайцеся, якую літару мы запішам у сшытак:

Беларусі ўсёй бязмежжа
Гэта літара хавае:
Бульба,
Бераг,
Белавежа,
Бор і вышка буравая.
У чырвоных новых ботах
Бусел тужыць па балотах.

Р. Барадулін [3]

— Гукі [*б*] і [*б*'] абазначаюцца літарамі *Б, б*. Запішыце правільна і прыгожа.

бе бі бя аб ыб уб Ба Бэ Бю

бульба бусел бор Рэспубліка Беларусь

Назавіце слоўнікавыя словы. Чаму яны пішуцца з вялікай літары?

Як вы думаеце, верш, які вы праслухалі, з'яўляецца тэкстам? Чаму?

4.2. Работа па падручніку с. 19, практ. 32, вусна.

— Дакажыце, што першая група сказаў — гэта тэкст.

Успомніце, што такое *тэма тэксту*? Давайце разам вызначым тэму тэксту.

4.3. Работа па падручніку, схема “Тэма тэксту” на форзацы 1, адказ на пытанне с. 19.

5. Прымяненне ведаў і ўменняў вучняў у практычнай дзейнасці.

5.1. Работа па падручніку с. 20, практ. 33.

Узаемаправерка.

— Ці можна сказаць, што тэма гэтага тэксту адлюстравана ў загалоўку?

Што такое, па-вашаму, *Радзіма*?

Змест

Прадмова 3

Урок 1. Паўтарэнне: гукі і літары 4
Урок 2. Паўтарэнне: вымаўленне гукаў [*о*], [*э*], [*а*], правапіс літар *о, э–а; е, ё–я* ў словах 8
Урок 3. Паўтарэнне: вымаўленне гукаў [*у*] і [*ў*], правапіс *ў* 12
Урок 4. Паўтарэнне: вымаўленне гукаў [*т*]–[*ц*'], [*д*]–[*дз*'], зацвярдзелых зычных, правапіс слоў з імі 16
Урок 5. Паўтарэнне: вымаўленне і правапіс слоў з падоўжанымі зычнымі, правапіс слоў з апострафамі раздзяляльным *ь*. **Тэматычны кантроль па тэме "Паўтарэнне"** 20
Урок 6. Прыметы тэксту 25
Урок 7. Спосабы выказвання асноўнай думкі ў тэксце . . . 30
Урок 8. Спосабы раскрыцця адной тэмы ў розных тэкстах. Сачыненне па пачатку і серыі малюнкаў . . . 34
Урок 9. План тэксту 37
Урок 10. План тэксту 41
Урок 11. Прыметы сказа 45
Урок 12. Тыпы сказаў 49
Урок 13. Апавядальныя сказы 51
Урок 14. Пытальныя сказы 55
Урок 15. Пытальныя сказы 58
Урок 16. Пабуджальныя сказы 62
Урок 17. Пабуджальныя сказы. **Кантрольны слоўнікавы дыктант** 66
Урок 18. Клічныя сказы 69
Урок 19. Клічныя сказы. 73
Урок 20. Дзейнік і выказнік — галоўныя члены сказа . . . 76
Урок 21. Дзейнік і выказнік — галоўныя члены сказа . . . 81
Урок 22. Даданыя члены сказа 85
Урок 23. Даданыя члены сказа. Складанне тэксту па плане і апорных словах да карціны В. Цвірко "Вечар" 88

Урок 24. Абагульненне па раздзеле “Сказ”. **Кантрольная работа па тэме “Сказ”** 92
Урок 25. Аналіз кантрольнай работы. Значэнне слова . . . 95
Урок 26. Адназначныя і мнагазначныя словы 99
Урок 27. Прамое і пераноснае значэнне слова 102
Урок 28. Сінонімы 106
Урок 29. Антонімы 110
Урок 30. Словы, аднолькавыя па гучанні, розныя па значэнні 114
Кантрольны дыктант 117
Урок 31. Аналіз вынікаў кантрольнага дыктанта. Роднасныя (аднакаранёвыя) словы. Корань слова . . . 119
Урок 32. Корань слова. Змены гукаў у каранях слоў 123
Урок 33. Корань слова. Змены гукаў у каранях слоў 127
Урок 34. Корань слова. Змены гукаў у каранях слоў 131
Урок 35. Правапіс парных звонкіх – глухіх зычных у корані слова 135
Урок 36. Формы слова. Канчатак 138
Урок 37. Формы слова. Канчатак 142
Урок 38. Нулявы канчатак 145
Урок 39. Формы слова і аднакаранёвыя словы (абагульненне). **Кантрольная работа па тэме “Склад слова. Корань”**. 148
Урок 40. Аналіз кантрольнай работы. Прыстаўка 152
Урок 41. Прыстаўка 155
Урок 42. Правапіс прыставак *аб-, ад-, над-, пад-, перад-, прад-* 159
Урок 43. Правапіс прыставак, якія заканчваюцца на *з (с)* . . . 162

Літаратура 165